

Εισήγηση 2: Διαπολιτισμικός και Διαβαλκανικός Διάλογος. Οι άγνωστες πτυχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

ΜΑΚΡΗ ΟΛΓΑ
ΗΡΓΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει συνδεθεί με την εκπαίδευση και αγωγή των παιδιών των μεταναστών και γλωσσικών μειονοτικών ομάδων με στόχο την ενσωμάτωση – αφομοίωση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και αργότερα στην ελληνική κοινωνία. Για το σκοπό αυτό φιλοξενούνται στο ελάχιστο οι γλώσσες των μεταναστών στα σχολεία, έως ότου οι εκπαιδευτικοί θεωρήσουν ότι οι νεοαφιχθέντες μαθητές χρησιμοποιούν την γλώσσα του σχολείου σε ικανοποιητικό βαθμό. Στην παρούσα εισήγηση θα μελετήσουμε και θα αναλύσουμε τις έννοιες «διαπολιτισμικός και διαβαλκανικός διάλογος» και θα εστιάσουμε το περιεχόμενο του στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό/μους, τις τέχνες, την εργασία, την παραμονή των μεταναστών και στη νομοθεσία.. Θα εξετάσουμε την πολιτική πλευρά προώθησης του διαπολιτισμικού και διαβαλκανικού διαλόγου από διεθνείς (ΟΥΝΕΣΚΟ, Ευρωμεσογειακή Συμμαχία) και υπερεθνικούς οργανισμούς (ΕΕ) και θα μελετήσουμε τον ρόλο και τον αντίκτυπο του στην εξέλιξη της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στην ελληνική σχολική κοινότητα

1.1 Εισαγωγή

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, ως έννοια, πολιτική και παιδαγωγική, παρουσιάζεται στον παιδαγωγικό λόγο, στα μέσα της δεκαετίας του 90, συνδέοντας το περιεχόμενο της με την παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία. Άμεσος αντίκτυπος ήταν η νομοθετική ρύθμιση ζητημάτων εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών (Ν. 2413/96, ΦΕΚ 124 τ. Α/17.6.1996), η ίδρυση και η λειτουργία κέντρων μελέτης που ασχοληθήκαν με ζητήματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και γλώσσας και η ίδρυση μη κυβερνητικών οργανώσεων που εστίαζαν τις δραστηριότητες τους σε θέματα μεταναστών, είτε αυτά αφορούσαν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας είτε κάλυπταν πιο διευρυμένες περιοχές πολιτισμικού διαλόγου (διάλογος για τις τέχνες, την εργασία, τον πολιτισμό κ.α).

Στο πεδίο της εκπαίδευσης, ο παιδαγωγικός λόγος εμπλουτίστηκε με έννοιες που ήταν έως τότε, είτε «άγνωστες» είτε «παρεξηγημένες» *Πρώτη γλώσσα, δεύτερη γλώσσα, μοντέλα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, δίγλωσσοι μαθητές, μητρικές γλώσσες, γλώσσες των μεταναστών, μειονοτικές γλώσσες, γλωσσική ταυτότητα, κουλτούρα, γλωσσικά ανθρώπινα δικαιώματα, γλωσσοκτονία, ένταξη, ενσωμάτωση αφομοίωση, ισότιμη θέση των γλωσσών στην εκπαίδευση, ακαδημαϊκές επιτυχίες των παιδιών των μεταναστών διαπολιτισμικός διάλογος, διαπολιτισμικό ήθος* συνθέτουν ένα παιδαγωγικό λεξιλόγιο, η χρήση του οποίου ποικίλει και είναι επηρεασμένη από ένα πλέγμα ιδεολογιών, πεποιθήσεων αντιλήψεων και στάσεων, τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των προσώπων που εμπλέκονται με θέματα γλωσσικής πολιτικής και παιδαγωγικής της πράξης. Βεβαία, ο εννοιολογικός προσδιορισμός συνεχίζει να αποτελεί το ζητούμενο για το ελληνικό πλαίσιο, ωστόσο η χρήση του εγείρει, ειδικά

όταν γίνεται σε παιδαγωγικό ή πολιτικό επίπεδο, συζητήσεις που προκαλούν τα «αντανακλαστικά» τη ελληνικής κοινωνίας, θετικά ή αρνητικά.

Περνώντας από το περιγραφικό στάδιο, ανάδυσης του διαπολιτισμικού λεξιλογίου, στον παιδαγωγικό κριτικό λόγο, προκύπτουν βασικά ερωτήματα, η διερεύνηση των οποίων δημιουργεί την βάση κατανόησης λειτουργίας της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Ο Μοσχονάς (2008) μιλώντας για την προσφορά του Τσιτσιπή στην «γλωσσολογία της πράξης» θέτει σειρά ερωτημάτων που αφορούν την κριτική προσέγγιση στον διαπολιτισμικό διάλογο:

- Πότε και από ποιους δημιουργείται το διαπολιτισμικό ήθος;
- Πότε και γιατί εισάγεται στην Ελλάδα;
- Ποιες δυνάμεις έχουν συμφέρον στην διαπολιτισμική αγωγή;
- Ποια είναι η κρυμμένη πίσω από το κάλυμμα της επίσημης πρακτική της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;
- Σε ποια ιδεολογία και πρακτική αντιτίθεται η ιδεολογία της διαπολιτισμικότητας;
- Πως εξηγείται το γεγονός ότι στην Ελλάδα τουλάχιστον, η διαπολιτισμική αγωγή παρουσιάζεται ως πρόσχημα της μονοπολιτισμικής αγωγής, η πολυγλωσσία ως πρόσχημα της μονογλωσσίας- η διαπολιτισμικότητα δεν είναι παρά μόνο η ρητορική επένδυση, το μοντέρνο ρούχο για τις πολιτικές «ένταξης» και «αφομοίωσης» των «αλλόγλωσσων»
- Τι είναι αυτό στην ιδεολογία και πρακτική της διαπολιτισμικότητας που επιτρέπει τέτοιες επιτελεστικές αντιφάσεις;

Η διερεύνηση της πολιτικής διάστασης της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης φωτίζει άγνωστες πλευρές στο πεδίο της εφαρμογής της. Με βασικό σημείο εκκίνησης τα ερωτήματα που ετέθησαν παραπάνω θα επιχειρήσουμε να κάνουμε μια κριτική αποτίμηση του διαπολιτισμικού και διαβαλκανικού διαλόγου, λαμβάνοντας υπόψη το νομικό πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και την πολιτική διάσταση της.

1.2 Διαπολιτισμικός και διαβαλκανικός διάλογος

Διαπολιτισμικός, θα μπορούσε να οριστεί ο διάλογος που έχει ως αφετηρία και κατάληξη τους πολιτισμούς των εμπλεκομένων σε αυτόν. Η **Mondiacult** (1982πηγη: Βικιπαιδεία) στην παγκόσμια σύνοδο για την πολιτιστική πολιτική (politique culturelle) που διοργανώθηκε στο Μεξικό σημείωνε ότι ο «πολιτισμός» είναι το «*σύνολο των διαφοροποιών στοιχείων, πνευματικών και υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή μία κοινωνική ομάδα. Συμπεριλαμβάνει, εκτός των γραμμάτων και των τεχνών, τον τρόπο ζωής, τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου, το σύστημα αξιών, τις παραδόσεις και τα δόγματα. [...] Με την στενή του έννοια εννοεί κυρίως το σύνολο των αξιών καθώς και τις γνωστικές και αισθητικές συνήθειες μίας κοινότητας και υπό αυτό το πρίσμα περιλαμβάνει την πολιτιστική κληρονομιά, τις τέχνες, τη λογοτεχνία και τα κινήματα σκέψης.*». Στο πλαίσιο αυτό **ο διαπολιτισμικός διάλογος** λειτουργεί ως εργαλείο, γέφυρα επικοινωνίας και συνάντησης του άλλου, του διαφορετικού. Στην δημιουργική ποικιλότητα των πολιτισμών, συνέπεια των αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών στην νοτιοανατολική Ευρώπη, **ο διαπολιτισμικός διάλογος**, προβάλλεται και προωθείται, από διεθνείς και υπερεθνικούς οργανισμούς, ως εγγυητής της ειρήνης, του σεβασμού και της ανοχής στο διαφορετικό. Επομένως, η φύση του έχει στη βάση

χαρακτηριστικά πολιτικά, τα οποία θέτουν τα θεμελιώδη ερωτήματα που διατυπώθηκαν στην ενότητα 1.1.

Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, ο διαπολιτισμικός διάλογος προέκυψε, ως πολιτική ανάγκη και τακτική, μεταξύ των φορέων που στηρίζουν τους μετανάστες και τους πολίτες με μεταναστευτικό υπόβαθρο (ενήλικες και παιδιά μεταναστών). Η Ευρωπαϊκή Ένωση από την δεκαετία του '80, επίσημα, διακηρύσσει τις κοινές πολιτισμικές ρίζες των ευρωπαϊκών κρατών και στην κατεύθυνση αυτή προωθεί αποφάσεις, προγράμματα και ανακηρύσσει «έτη» αφιερωμένα στην **γλωσσική ποικιλία** (Ευρωπαϊκό Έτος γλωσσών, 2001) τον **διαπολιτισμικό διάλογο** (2008, Ευρωπαϊκό Έτος διαπολιτισμικού διαλόγου). Ο διαπολιτισμικός διάλογος αποτελεί συνέχεια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης σε ένα πλαίσιο πιο διευρυνμένο με θεματικές που αναφέρονται στην ποιοτική επικοινωνία, την εργασία, τις τέχνες, τους ορίζοντες των νεολαίων, την ασφάλιση και την προώθηση της έννοιας του πολίτη (citizenship) ανεξάρτητα από εθνικότητα, ιθαγένεια και καταγωγή.

Στο ελληνικό πλαίσιο, ο «διαπολιτισμικός διάλογος» εντάχθηκε στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και ερμηνεύτηκε στη πράξη με τακτικές που ενίσχυαν την αφομοίωση, γλωσσική και πολιτισμική, των αλλογενών στην ελληνική κοινωνία. Ο «διαπολιτισμικός» διάλογος σκόνταφτε στη γλώσσα των παιδιών των μεταναστών την οποία ενέτασσαν στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των τμημάτων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων αφήνοντας εκτός την κοινωνική μάθηση την διαπολιτισμική παιδεία και το διαπολιτισμικό ήθος. Στη πράξη τα τμήματα αυτά αφορούσαν την γλωσσική αφομοίωση των μαθητών στην ελληνική και λειτουργούσαν όσο οι εκπαιδευτικοί έκριναν απαραίτητη την στήριξη των μαθητών ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στα απαιτήσεις των σχολικών βιβλίων. Η αναφορά στις μητρικές τους γλώσσες και στον πολιτισμό που μετέφεραν οι μαθητές στο σχολείο ήταν περιοχές «απαγορευμένες» και όσοι εκπαιδευτικοί έμπαιναν σε πρακτικές Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (διδασκαλία των μητρικών γλωσσών, διδασκαλία της ελληνικής στους μετανάστες κ.α) λειτουργούσαν εκτός θεσμικού πλαισίου με όλες τις συνέπειες από την επίσημη πολιτεία (Τσιάκαλος, 2008).

Η ύπαρξη του διαπολιτισμικού διαλόγου προϋποθέτει **το διαπολιτισμικό ήθος** συγκροτημένο από ενσυναίσθηση, σεβασμό και ανοχή του διαφορετικού, του άλλου. Το διαπολιτισμικό ήθος στην εκπαίδευση αποτελεί το ζητούμενο, ωστόσο φαίνεται να διαμορφώνεται στα μέσα της δεκαετίας του 90 όταν η παρουσία των μεταναστών δίδει την εικόνα της μόνιμης παραμονής τους, η οποία συνοδεύεται με τον ερχομό ή την δημιουργία οικογενειακών και την φοίτηση των παιδιών τους στα ελληνικά δημόσια σχολεία. Το διαπολιτισμικό ήθος εκφράζεται από ομάδες πολιτών, κοινότητες εκπαιδευτικών, μη κυβερνητικές οργανώσεις που εμφανίζονται ως υποστηρικτές των μεταναστών, προβάλλοντας το «δίκαιο του μετανάστη» ως αδιαπραγμάτευτη αρχή, ισότιμη με εκείνη του πολίτη-μέλους μιας ευνομούμενης κοινωνίας. Από την πλευρά των μεταναστών δημιουργούνται ανάλογα δίκτυα και forum, τα οποία διεκδικούν την ιδιότητα του πολίτη και το ανθρωπινό δικαίωμα στην γλώσσα και τον πολιτισμό τους.

Το διαπολιτισμικό ήθος εντάσσει στο πλαίσιο του την κουλτούρα του διαλόγου και πρακτικές που αφορούν το δικαίωμα του «άλλου» να νιώθει πολίτης στην χώρα που εργάζεται και διαβιεί. Οι πρακτικές αυτές, αναφέρονται είτε σε καθημερινές συμπεριφορές και νοοτροπίες, είτε αφορούν το νομικό και θεσμικό πλαίσιο

λειτουργίας του «άλλου» του «διαφορετικού». Το ερώτημα που τίθεται είναι **πώς εντάσσεται ο διαβαλκανικός διάλογος εν γένει στον διαπολιτισμικό διάλογο;** Η προβληματική αυτή τίθεται την στιγμή που σημαντικός αριθμός πολιτών με μεταναστευτικό υπόβαθρο προέρχεται από τις βαλκανικές χώρες και θα συνεχίσει να προέρχεται, όσο προχωρά η διεύρυνση της Ε.Ε, προς την νοτιοανατολική Ευρώπη.

Η πρόσφατη διεύρυνση της Ε.Ε σε χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης (Βαλκάνια) δημιουργεί τις προϋποθέσεις ελεύθερης μετακίνησης πολιτών εντός Ε.Ε με πρώτη χώρα υποδοχής την Ελλάδα. Ήδη στους πολίτες με μεταναστευτικό υπόβαθρο από την Αλβανία προστίθεται νόμιμα ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών από την Βουλγαρία και την Ρουμανία. Σε αυτούς θα μπορούσαν να προστεθούν εποχικοί εργάτες από την FYROM και μελλοντικά ίσως από άλλες χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Οι μετακινήσεις αυτές που ευνοούνται από την διαφορά στους οικονομικούς δείκτες μεταξύ Ελλάδας και των άλλων βαλκανικών χωρών, θα ενισχύσουν το πολυπολιτισμικό τοπίο των σχολικών τάξεων, θέτοντας τον διαβαλκανικό διάλογο στο ευρύτερο πλαίσιο του διαπολιτισμικού διαλόγου.

Ήδη, σε επίπεδο διμερών σχέσεων δημιουργούνται Εστίες Πολιτισμού ένθεν και ένθεν με στόχο την διαβαλκανική συνεργασία και την ανταλλαγή πολιτισμικών αγαθών και υπηρεσιών. Οι συνεργασίες αυτές εντάσσονται περισσότερο στην προώθηση της Πολιτιστικής Διπλωματίας κάθε χώρας, αξιοποιώντας το ανθρώπινο και πολιτισμικό δυναμικό στα πλαίσια ενίσχυσης της θέσης τους στην νοτιοανατολική Ευρώπη. Οι συνεργασίες αυτές είναι εκτός πλαισίου της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης δημιουργώντας την αίσθηση ότι η εκπαίδευση των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο ανήκει αποκλειστικά στην χώρα υποδοχής.

Ο διαβαλκανικός διάλογος παραμένει άγνωστη πτυχή της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης αφήνοντας εκτός εκπαιδευτικού πλαισίου σύμμεικτα πολιτισμικά στοιχεία που δείχνουν κοινές πολιτισμικές επιρροές, ανταλλαγές και αφομοιώσεις. Σε πραγματικές συνθήκες η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση φαίνεται να αποτελεί εσωτερική υπόθεση της Ελλάδας, δίδοντας την, το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά που εξυπηρετούν τους γενικούς στόχους της ελληνικής εκπαίδευσης και αγωγής. Οι μέχρι τώρα πρακτικές των διαπολιτισμικών σχολείων συγκλίνουν στην θέση ότι λειτουργούν στα πλαίσια αφομοιωτικών λογικών.

1.3 Η πολιτική διάσταση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Η διερεύνηση της πολιτικής διάστασης της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΔΕ) παρουσιάζει ενδιαφέρον καθώς φέρνει στην επιφάνεια ζητήματα τα οποία σχετίζονται με ένα πολύπλοκο πλέγμα ιδεολογιών, πεποιθήσεων και αντιλήψεων, που αφορούν την εικόνα που έχουν οι «σχεδιαστές πολιτικών»(policy makers) για τον αλλογενή, τον μετανάστη, τα άτομα γλωσσικών μειονοτήτων και τους πολίτες που φέρουν διακριτά γλωσσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η διερεύνηση των πολιτικών χαρακτηριστικών της μπορεί να εξηγήσει το **τι** και το **γιατί** της ΔΕ, και να εντοπίσει σημεία στα οποία συναντούμε λογικές σύγκρουσης ιδεολογιών, συμφέροντα και πρακτικές που προκύπτουν από την γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα.

Η «δήλωση-διαπίστωση» ότι η ΔΕ προέκυψε ως ανάγκη των αλλαγών που συμβαίνουν στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, **εξαιτίας μετακίνησης πληθυσμών**

αύξησης των μεταναστευτικών κυμάτων και την ανεξέλεγκτη λαθρομετανάστευση, κινδυνεύει να μείνει περιγραφική, εάν δεν συνοδεύεται από τους λόγους που την δημιούργησαν, τις σκοπιμότητες, την πολιτική εκμετάλλευση και την ανάπτυξη ξενοφοβικών συναισθημάτων και ρατσιστικών συμπεριφορών. Τα μεταναστευτικά ρεύματα δεν είναι τυχαία και δεν μπορούν να ενταχθούν σε ένα αυστηρό πλαίσιο προσχεδιασμένων πολιτικών. Συνήθως προκύπτουν από την χρεοκοπία των πολιτικών και οικονομικών συστημάτων, τα οποία φέρουν την ανέχεια, την φτώχεια, την ανασφάλεια τους διωγμούς και σε ακραίες περιπτώσεις, αναγκαστικές μετακινήσεις, λόγω περιβαντολλογικών παραγόντων (καταστροφή του περιβάλλοντος). Η διαχείριση τους, όμως είναι πολιτική και εντάσσεται σε σχέδια εκμετάλλευσης, μελλοντικών συμφερόντων (πολιτικών, διπλωματικών και οικονομικών) και στρατηγικών σχεδίων.

Διεθνείς (ΟΗΕ, ΟΥΝΕΣΚΟ) και υπερεθνικοί οργανισμοί (Ε.Ε) έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επικαιροποίηση ζητημάτων που αφορούν την δημιουργική πολιτισμική και γλωσσική ποικιλότητα. Οι δράσεις τους δεν περιορίστηκαν μόνο σε ψηφίσματα και διακηρύξεις, συνήθειες τακτικές, αλλά συνοδεύτηκαν με προγράμματα που αφορούσαν την συμβολή των επιμέρους πολιτισμών στην οικοδόμηση του παγκόσμιου πολιτισμού. Στην βάση αυτών των στρατηγικών υπήρχε η αναθεώρηση του δυτικού οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο δημιούργησε περισσότερα προβλήματα από αυτά που υποσχόταν να επιλύσει (ανεργία, αστική υποβάθμιση περιβάλλοντος κ.α). Στην θέση του προβάλλονταν το κοινωνικοκεντρικό μοντέλο, με απαιτήσεις για βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών, και ανάδειξη του πολιτισμού ως παράγοντα ανάπτυξης- προόδου (Πασχαλίδης, 2002).

Στην Ευρώπη, η μετάβαση αυτή, τουλάχιστον σε επιφανειακό επίπεδο, αντανακλάται στην μετονομασία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ένωσης (ΕΟΚ) σε Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) και στην ανάδειξη της αρχής της κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να αναζητήσουμε την πολιτική διάσταση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Οι περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες ήδη είχαν πολίτες με μεταναστευτικό υπόβαθρο, όμως η προώθηση των προγραμμάτων ίσως συνδέεται με τις πιέσεις των κοινωνικών κινημάτων για σεβασμό, δικαιώματα και πλουραλισμό στην ετερότητα, πολιτισμική και γλωσσική, που χαρακτηρίζει τους λαούς της Ευρώπης. Η Ε.Ε στη κατεύθυνση προώθησης της αρχής της κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς προέβη σε στρατηγικές κινήσεις (Ευρωσύνταγμα, ευρωπαϊκή ιθαγένεια κ.α) και έλαβε αποφάσεις που αφορούσαν τις ευρωπαϊκές γλώσσες και τους αντίστοιχους πολιτισμούς (Πηγές: Αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της).

Στην Ελλάδα η όσμωση των κοινοτικών αποφάσεων εντάσσονταν σε λογικές και πρακτικές που σχετίζονταν περισσότερο με τα ευρωπαϊκά κονδύλια και λιγότερο με τις αρχές των διαπολιτισμικών προγραμμάτων. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, εντάχθηκε στην λογική του ευρωπαϊκού πνεύματος, στην πράξη όμως είχε αφομοιωτικά χαρακτηριστικά, προβλήθηκε ως πρόσχημα διεύρυνσης της μονόγλωσσης εκπαίδευσης αλλά λειτούργησε στα πλαίσια της γλωσσικής και πολιτισμικής αφομοίωσης ιδίως στο σχολικό μαθητικό πληθυσμό με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Ο νεωτεριστικός τρόπος προβολής και προώθησης συνέκλινε περισσότερο στην ενίσχυση του «εθνικού παιδαγωγικού παραδείγματος» αφήνοντας το

«διαπολιτισμικό παράδειγμα» να διατηρείται τύποις στους εκπαιδευτικούς νόμους και στην ονομασία των σχολικών διαπολιτισμικών μονάδων.

Η πολιτική διάσταση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης επικεντρώθηκε γύρω από το παιδαγωγικό παράδειγμα του σχολείου. Οι πολυπολιτισμικές τάξεις και το πολύγλωσσο σχολείο δημιούργησε δυο πόλους πολιτικής αντιπαράθεσης το «διαπολιτισμικό» και «εθνικό» παιδαγωγικό παράδειγμα, με ακραίες συμπεριφορές, ιδεολογίες (εθνικιστικές αντιρατσιστικές) και την ανάπτυξη κινημάτων που εντάσσονταν στο ένα ή το άλλο ιδεολογικό πόλο (Δαμανάκης, 2009).

Ο πρώτος πόλος, υπέρμαχος του «εθνικού παιδαγωγικού» παραδείγματος διατυπώνει πολλές επιφυλάξεις για την παρουσία των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και εκφράζεται σε ακραίες περιπτώσεις με εθνικιστικές συμπεριφορές και λογικές. Οι εκούσιες ξενοφοβικές συμπεριφορές εκφράζονται με την ενοχοποίηση των μεταναστών και την απόδοση ευθυνών στην παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία. Οι χαμηλές επιδόσεις τα φαινόμενα βίας η υποβάθμιση των ελληνικών δημοτικών σχολείων χρεώνονται στην αθρόα εγγραφή και φοίτηση παιδιών των μεταναστών. Η κοινωνική και παιδαγωγική ποινικοποίηση των γλωσσών των μεταναστών καθώς και η ερμηνεία αποκλίνουσας συμπεριφοράς χρεώνεται στο διαφορετικό πολιτισμικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο των μαθητών. Οι παιδαγωγικές αυτές ερμηνείες δεν είναι κατά ανάγκη εθνικιστικές ωστόσο λειτουργούν στο πλαίσιο μιας απλουστευτικής ερμηνευτικής με επιφανειακές κοινωνικές και παιδαγωγικές αναπαραστάσεις. Κάθε εξαίρεση εντάσσεται στην επιβεβαίωση του κανόνα που θέλει το μαθητή με μεταναστευτικό υπόβαθρο να σχετίζεται με την σχολική αποτυχία, την αδυναμία να ενταχθεί στη λογική του ελληνικού σχολείου και την ανάγκη υιοθέτησης της ελληνικής γλώσσας ως πρώτη ή μητρικής γλώσσας. Σε αυτό το πλαίσιο, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση γίνεται κατανοητή, όταν εντάσσεται στο εθνικό παιδαγωγικό παράδειγμα το οποίο αξιολογείται ως ποιοτικό και παραγωγικό ό,τι λειτουργεί στην κατεύθυνση της αφομοίωσης των μαθητών (γλωσσική και πολιτισμική). Σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται να κινείται η θεσμική κατεύθυνση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στα ελληνικά σχολεία, έχοντας ως απώτερο σκοπό την επιφανειακή ένταξη των μαθητών των μεταναστών και την εν τω βάθει τους αφομοίωση.

Ο δεύτερος πόλος υποστηρίζει το «διαπολιτισμικό παιδαγωγικό παράδειγμα» με υπέρμαχους τους εκπαιδευτικούς της αντιρατσιστικής αγωγής. Θεμελιώδη αξιωματική αρχή του, είναι η **έννοια του πολίτη**, η οποία θεωρείται αδιαπραγμάτευτη και ενταγμένη στο διεθνές δίκαιο. Κάθε πολίτης ανεξάρτητα από το υπόβαθρο (πολιτισμικό, εθνικό, γλωσσικό, θρησκευτικό) χαίρει ισότιμη νομική προστασία και έχει πρόσβαση στους θεσμούς χωρίς διακρίσεις και περιορισμούς. Οι υποστηρικτές του διαπολιτισμικού παραδείγματος θέτουν ως αρχή στην λειτουργία της διαπολιτισμικής αγωγής, ζητήματα γλώσσας ταυτότητας και πολιτισμού των μεταναστών, χωρίς διάκριση. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, με βάση τον δεύτερο πόλο, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, στο οποίο ο διαπολιτισμικός διάλογος νοείται ως δράση και συμμετοχή των μεταναστών. Η ανταπόκριση του διαπολιτισμικού παιδαγωγικού παραδείγματος βρίσκει υποστηρικτές στο χώρο των κοινωνικών κινημάτων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στις κοινότητες και τα κοινωνικά forum των μεταναστών. Στην εκπαίδευση, το διαπολιτισμικό παιδαγωγικό παράδειγμα είναι εκτός της

εκπαιδευτικής πολιτικής και πρακτικής του ΥΠΕΠΘ και οι ενέργειες εκπαιδευτικών να το προωθήσουν στα σχολεία τους αντιμετωπίζονται ως υπέρβαση καθήκοντος.

1.4 Κριτική αποτίμηση- προτάσεις

Προσεγγίζοντας κριτικά την Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα μπορούμε με βεβαιότητα να ισχυριστούμε ότι εντάσσεται σε πολιτικές και λογικές που προωθούν την αφομοίωση των μεταναστών με το πρόσημα της ένταξης τους στην ελληνική κοινωνία. Η αφομοίωση αυτή μέσα από την ενίσχυση του εθνικού παιδαγωγικού παραδείγματος στοχοποιεί την μητρική γλώσσα των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο και τα πολιτισμικά στοιχεία της χώρας καταγωγής τους και έμμεσα καλλιεργεί την αίσθηση ισχυρών και δυναμικών γλωσσών-πολιτισμών που υπόσχονται καλύτερη ποιότητα ζωής, καλύτερες συνθήκες εργασίας και καλύτερο μέλλον. Στις περιπτώσεις που οι εργασιακές συνθήκες των μεταναστών συμβάλλουν στην βελτίωση των οικονομικών δεικτών τους, η θέση τους για ένταξη μέσω της κυρίαρχης γλώσσας γίνεται πιο ισχυρή και συνοδεύεται από επιχειρήματα που ενισχύουν την «ενσυνείδητη» αφομοιωτική πρακτική. Η πολιτική πρακτική που θεωρεί την εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών εσωτερική υπόθεση της χώρας φιλοξενίας δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από εκείνα που θέλει να επιλύσει. Η πολιτική διάσταση της ΔΕ με έμφαση την αφομοίωση δημιουργεί τις συνθήκες ανάπτυξης ακραίων ιδεολογιών, ακυρώνοντας στην πράξη λογικές διαπολιτισμικού διαλόγου και συμμετοχής. Η πρακτική αυτή μειώνει κάθε προσπάθεια να προβληθούν εκείνα τα στοιχεία του πολιτισμού της χώρας υποδοχής που υπηρετούν οικουμενικές αξίες και θέτουν τον άνθρωπο στο κέντρο του παιδαγωγικού παραδείγματος. Από την άλλη, περιορίζεται η παιδαγωγική αξία γνωριμίας άλλων πολιτισμών μέσα από βιωματικές πρακτικές και συναντήσεις. Η ΔΕ αποτελεί θετική πρόκληση για την ελληνική πολιτεία, όταν εντάσσει στο παιδαγωγικό παράδειγμα της πράξης, γενικότερες πολιτισμικές νοοτροπίες και πρακτικές κοινωνικής μάθησης που ενισχύουν την καλλιέργεια του διαπολιτισμικού ήθους με αξιωματικές αρχές τον σεβασμό, την ανοχή και την κατανόηση της ετερότητας, του διαφορετικού, του άλλου.

Το ερώτημα που τίθεται είναι ποια ιδεολογία επωφελείται από αυτή την μορφή της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα; Κάθε απάντηση θα διέτρεχε τον κίνδυνο της απλούστευσης καθώς η πολυπαραγοντικότητα του φαινομένου δίνει τόσες απαντήσεις όσοι είναι και οι ερωτώμενοι. Επομένως, θα πρέπει να αναζητηθούν οι λόγοι που προκαλούν την ένταση μεταξύ των ιδεολογικών πόλων και τα πιθανά οφέλη που έχουν. Ωστόσο, η μη διευθέτηση ζητημάτων που αφορούν την ΔΕ, θα προκαλέσει εντάσεις έξω από το πλαίσιο του σχολείου ενισχυμένες από την φτώχεια την ανέχεια και τον αποκλεισμό των μεταναστών ως πολίτες της χώρας που εργάζονται και ζουν.

1.5 Σύνοψη

Η ένταση των ιδεολογικών πόλων, που συμπεριλαμβάνουν στο πλαίσιο αρχών τους και ζητήματα εκπαίδευσης παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο, θα δημιουργήσει φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσιστικών συμπεριφορών – εάν δεν έχουν δημιουργηθεί ακόμη- με πιθανές προεκτάσεις την ευρύτερη κοινωνία. Τα φαινόμενα αυτά, θα ενταθούν όσο καλλιεργούνται συνθήκες ανασφάλειας και η οικονομική κρίση πλήττει ευπαθείς ομάδες, στις οποίες εντάσσεται η πλειοψηφία των μεταναστών. Χαμένοι

από την ρήξη αυτή θα είναι και οι μετανάστες και η κοινωνία που κινδυνεύει να μειώσει τα δημοκρατικά και πλουραλιστικά της αντανακλαστικά και να περιχαρακωθεί σε νοοτροπίες ανασφάλειας και φόβου στο διαφορετικό και το «ξένο»

Βιβλιογραφία

Δαμανάκης, Μ. (2009). Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών σε θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. (Προφορική ομιλία στο Πανελλήνιο Συνέδριο: Εκπαίδευση και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών, Ρέθυμνο 22-23 Μαΐου 2009, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μοσχονάς (2008). *Αφιέρωμα στο Λουκά Τσιτσιπή*. (Διαβάστηκε στο διεθνές συνέδριο που οργάνωσε το Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ με θέμα « 2008, Ευρωπαϊκό Έτος διαπολιτισμικού διαλόγου: Συνομιλώντας με τις γλώσσες-πολιτισμούς. Θεσσαλονίκη 12-14-2008).

Πασχαλίδης, Γ (2002). Η Συμβολή του Πολιτισμού στην Οικονομική και Κοινωνική Ανάπτυξη. Στο Πασχαλίδης& Χαμπούρη- Ιωαννίδου, (2002). Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων. Α: *Εισαγωγή στον Πολιτισμό*, Πάτρα, ΕΑΠ

Τσιάκαλος, Γ (2008). *Για ένα σχολείο χωρίς σύνορα*. Ομιλία, ΕΣΗΕΑ Αθήνα 22-2-2008. <http://www.eled.auth.gr/tsiakalos/AcrobatArxeia/Grava.pdf>).

Ιστοσελίδες:

Βικιπαίδεια: <http://el.wikipedia.org>

Υπουργείο Παιδείας: www.ypepth.gr

Υπουργείο Πολιτισμού: www.culture.gr

Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού: <http://www.hfc.gr>

Πηγές: Αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της

- Απόφαση 1855/2006/ΕΚ (Πρόγραμμα Πολιτισμός 2007», Απόφαση 1855/2006/ΕΚ της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2006, για το χρονικό διάστημα από 1ης Ιανουαρίου 2007 έως την 31η Δεκεμβρίου 2013
- Απόφαση 1622/2006/ΕΚ (Πρόγραμμα "Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης" για τα έτη 2007 έως 2019 της 24ης Οκτωβρίου 2006)
- Απόφαση 1983/2006/ΕΚ («Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου 2008» της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2006)
- Απόφαση 719/96/ΕΚ (Πρόγραμμα στήριξης των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων με ευρωπαϊκή διάσταση (Καλειδοσκόπιο)
- Απόφαση 2085/97/ΕΚ (Πρόγραμμα στήριξης, συμπεριλαμβανομένης και της μετάφρασης, στον τομέα του βιβλίου και της ανάγνωσης (Ariane)
- Απόφαση 2228/97/ΕΚ (θέσπιση κοινοτικού προγράμματος δράσης στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς -Raphael- της 13ης Οκτωβρίου 1997).
- Απόφαση 508/2000/ΕΚ («Πρόγραμμα Πολιτισμός 2000», Απόφαση 508/2000/ΕΚ της 14^{ης} Φεβρουαρίου 2000)